

УДК 349.42

Сергій Коваленко,*здобувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого,
м. Харків*

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ПРЕДМЕТ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ПРАВА

У статті на основі аналізу наукових джерел досліджується сутність відносин щодо підготовки кадрів для сільськогосподарського виробництва, визначені ознаки та сформульоване поняття «кадрове забезпечення сільськогосподарського виробництва».

Ключові слова: кадрове забезпечення, сільськогосподарське виробництво, предмет аграрного права.

Практика свідчить, що відсутність науково обґрунтованого та закріпленого на законодавчому рівні визначення поняття того чи іншого правового явища створює загальний стан правової невизначеності, а також непередбачуваності та суперечливості законодавства у відповідній сфері.

Слід погодитися з думкою М. Панова, згідно з якою юридична наука (або її галузі), як і будь-яка наука, припускає наявність розвинутої й упорядкованої системи знань. У той самий час вона повинна мати як атрибут відповідний інструментарій пізнання: розвинуту систему категорій і понять – понятійний апарат, що визначається предметом цієї науки. Його формування є важливим завданням і власне призначенням науки, тобто константою її існування [1, с. 18]. Розробляючи свої поняття, кожна наука юридичного блоку з'ясовує сутність відповідних явищ об'єктивного світу (предмет науки) та фіксує їх у поняттях. Таким чином, обсяг і зміст поняття врешті-решт визначаються явищами об'єктивного світу, що входять до предмета тієї чи іншої науки [1, с. 27–28].

Від правильного визначення сутності відносин у сфері кадрового забезпечення сільськогосподарського виробництва як важливої сфери матеріального виробництва в Україні залежить розуміння значення та місця в системі аграрного права України правових норм, якими регулюються відповідні відносини, та належне правове забезпечення підготовки кадрів для аграрного виробництва нормами зазначеної галузі права.

Окремі питання підготовки кадрів для села були предметом дослідження таких представників аграрно-правової науки, як М. Ва-

цишин, О. Гафурова, В. Жушман, В. Єрмоленко, А. Статівка та інших. Проте визначення змісту та сутності суспільних відносин щодо підготовки кадрів для аграрного виробництва в сучасних умовах потребують уточнення і додаткового обґрунтування.

Метою цієї статті є з'ясування сутності відносин із підготовки кадрів для сільськогосподарського виробництва та визначення на цій основі загального поняття кадрового забезпечення сільськогосподарського виробництва.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень у галузі аграрного права, поняття кадрового забезпечення аграрного виробництва в аграрно-правовій науці не сформульовано. Причиною цього є відсутність у науковців єдності у поглядах щодо підготовки кадрів для галузей аграрного виробництва.

Одна група вчених відносини щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для будь-якої сфери матеріального виробництва відносить до предмета регулювання трудового права, а тому розглядає їх як трудові відносини у сільськогосподарських підприємствах [2, с. 526]. Друга група, з виникненням у системі аграрного права нового комплексного правового інституту, а саме – соціального розвитку села, розглядає підготовку кадрів для виробничої сфери села як складову частину цього правового інституту. Так, зазначається, що вихідною ланкою розвитку соціальної сфери села, його відродження та розбудови є організаційно-правове забезпечення підготовки фахівців необхідних професій для АПК [3, с. 93].

О. Гафурова вважає, що як інститут аграрного права соціальний розвиток села включає в себе, серед іншого, й відносини, спрямовані на забезпечення належного рівня освітніх послуг, наукових досліджень і підготовки кадрів для села [2, с. 494]. У цілому погоджуючись із точкою зору О. Гафурової, що регулювання суспільних відносин щодо підготовки кадрів для села є складовою частиною такого комплексного інституту аграрного права, як інститут соціального розвитку села, вважаємо за доцільне обґрунтувати її. Так, М. Ващишин зазначає, що предметом аграрного права є аграрні та тісно пов'язані з ними відносини. До аграрних відносин слід віднести відносини з виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення продовольчої безпеки держави, а тісно пов'язаними з ними є відносини обслуговування аграрного виробництва та розвитку соціальної сфери села [4, с. 194].

Досліджуючи проблеми теорії аграрних правовідносин, В. Уркевич доходить висновку, що на селі при здійсненні сільськогосподарської діяльності спостерігається тісне переплетіння агровиробничих і соціальних відносин, їх нерозривний зв'язок, взаємопроникнення та взаємовплив, а тому можна стверджувати, що соціальні селянські відносини мають яскраве виражене аграрне забарвлення і повинні належати до аграрних [5, с. 76]. У свою чергу, А. Статівка зазначає, що важливим із позиції теорії аграрного права є положення, згідно з яким аграрне право як за своїм змістом, так і закономірностями розвитку, функціонує та розвивається на основі основоположних рішень держави, заінтересованої в комплексному правовому регулюванні аграрних відносин. Останні слід пов'язувати з земельними, трудовими, майновими, організаційно-управлінськими відносинами, а також відносинами у сфері соціального розвитку села [6, с. 108]. Учений вважає, що значна кількість аграрно-правових норм (як моделі припису щодо виникнення правовідносин у процесі правового регулювання конкретного виду суспільних відносин) визначає їх соціальну сутність, є вихідним ланцюгом в аграрному праві. Все це свідчить про соціальну цінність сучасного аграрного права [6, с. 109].

Соціальний розвиток села необхідно розглядати в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні соціальний розвиток села слід розглядати як комплекс соціальних і економічних заходів із розвитку аграрного виробництва та розширення на сільських територіях об'єктів охорони здоров'я, освіти, культури, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, перетворення сіл у впорядковані поселення. У вузькому ро-

зумінні поняття «соціальний розвиток села» означає вдосконалення на основі підвищення ефективності аграрного виробництва способу життя сільського населення, застосування нових соціальних стандартів, забезпечення робочими місцями, поліпшення умов праці, відпочинку, встановлення справедливого рівня оплати праці, забезпечення належними культурними, освітніми, оздоровчими, лікувально-профілактичними послугами, комунального та побутового обслуговування. Соціальний розвиток села – це вдосконалення способу життя сільських мешканців, а підвищення ефективності аграрного виробництва є засобом його досягнення [7, с. 34].

На нашу думку, запропоноване А. Статівкою як широке, так і вузьке розуміння соціального розвитку села поєднує у собі комплекс соціальних та економічних заходів, мета яких як підвищення ефективності аграрного виробництва (запорукою якого є, у тому числі, його забезпечення кваліфікованими кадрами), так і поліпшення рівня життя сільських мешканців, забезпечення їх робочими місцями, встановлення справедливого рівня оплати праці тощо.

Разом із тим виокремлення економічної та соціальної складових кадрового забезпечення аграрного виробництва можливе лише у наукових цілях. У цьому зв'язку заслуговує на увагу точка зору представників сучасної економічної науки, згідно з якою у суспільно-виробничих системах (аграрний сектор слід розцінювати як таку систему) адекватним є соціоекономічний підхід, що розглядає соціальний та економічний аспекти розвитку у нероздільній єдності [8, с. 4]. Як зазначає В. Костюк, у соціоекономічній сутності соціальне й економічне є єдиним цілим, яке не можна розкласти на окремі, нехай навіть взаємозв'язані складові, а соціально-економічна сутність виникає у результаті взаємодії соціальних та економічних сторін процесу, кожна з яких зберігає відносну самостійність [9, с. 116].

В аграрно-правовій літературі висловлюються думки, що господарська діяльність в АПК має безпосереднє відношення до соціальної діяльності господарюючих суб'єктів в АПК і виступає засобом, за допомогою якого досягається задоволення потреб громадян [10, с. 62].

Правомірність поглядів про нерозривний зв'язок і взаємозумовленість соціального й економічного аспектів агровиробничої діяльності також може бути підтверджена положеннями Конституції України, яка проголошує, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1), людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соці-

альною цінністю (ст. 3), держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання, соціальну спрямованість економіки (ст. 13) тощо.

А. Статівка звертає увагу на те, що складовою соціального розвитку села є освітня сфера [7, с. 147]. Учений зазначає, що згідно із ст. 53 Конституції України кожен має право на освіту. Незалежно від місця проживання держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Наведене конституційне положення спрямоване на задоволення потреб сільського соціуму та сільської сім'ї у всебічній підготовці сільської молоді до самостійного життя, сільськогосподарської праці, розвитку профільного навчання в старших класах [7, с. 44].

При цьому заслуговує на увагу те, що, як зазначається в економічній літературі, для аграрного сектора пропозицію робочої сили забезпечує контингент сільського населення працездатного віку, яке пропонує свої послуги виробникам сільськогосподарської продукції в обмін на фонд життєвих благ. Таким чином, попит аграрних підприємств на робочу силу задовольняється, насамперед, за рахунок сільського населення [11, с. 62].

Не можна не погодитися із твердженням В. Жушмана, що питання підготовки, тобто забезпечення системи сільського господарства на всіх її рівнях висококваліфікованими кадрами, формування кадрової політики стоїть доволі гостро [12, с. 37].

Сучасна аграрна політика держави спрямована на зміцнення агропромислового виробництва, забезпечення розширеного відтворення продукції рослинництва та тваринництва, проведення широкої системи соціальних заходів на селі. Її основний зміст – досягнення динамічного та стійкого зростання аграрного виробництва, вдосконалення всіх суспільних відносин на селі [7, с. 57].

Досліджуючи формування державної кадрової політики в аграрному секторі економіки України, М. Латинін доходить висновку, що остання як складова частина сучасної аграрної політики держави в умовах реформування сільського господарства на засадах приватної власності на землю та майно, вільного вибору видів виробничої діяльності, активізації інвестиційної діяльності, проведення соціальної політики та нових суспільних відносин вимагає комплексного підходу і повинна передбачати такі заходи: задоволення

потреб агропромислового комплексу у висококваліфікованих фахівцях; створення умов сільській молоді для здобуття професійно-технічної та вищої освіти; перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів; роботу з резервом кадрів; формування сучасної управлінської еліти; створення умов для підвищення доходів усіх зайнятих в аграрній сфері, а також розвитку соціальної сфери на селі [13, с. 214–216].

Висновки

Правове регулювання відносин, спрямованих на підготовку кадрів для аграрного виробництва, має здійснюватися в межах комплексного інституту аграрного права, а саме – інституту соціального розвитку села. Відносини щодо кадрового забезпечення аграрного виробництва характеризуються такими ознаками:

нерозривне поєднання комплексу соціальних та економічних заходів, спрямованих на задоволення потреб галузей рослинництва і тваринництва у кваліфікованих кадрах;

удосконалення на основі підвищення ефективності аграрного виробництва загального рівня життя сільських мешканців, забезпечення їх робочими місцями, встановлення справедливого рівня оплати праці;

досягнення високого освітнього рівня сільського населення, задоволення очікувань сільських мешканців щодо їх професійної самореалізації в агровиробничій сфері.

Наведені ознаки дозволяють сформулювати загальне поняття «*кадрове забезпечення сільськогосподарського виробництва*»: це комплекс заходів соціального й економічного характеру, спрямованих на задоволення потреб галузей рослинництва і тваринництва у кваліфікованих кадрах з метою підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та на цій основі поліпшення рівня життя сільських мешканців, забезпечення їх робочими місцями, встановлення справедливого рівня оплати праці, досягнення високого освітнього рівня сільського населення, задоволення очікувань сільських мешканців щодо їх професійної самореалізації в агровиробничій сфері.

Правове регулювання відносин щодо підготовки кадрів для сільськогосподарського виробництва має здійснюватися в межах комплексного інституту аграрного права, а саме – інституту соціального розвитку села.

Перспективою подальших наукових розвідок у напрямі порушених проблемних питань може бути використання отриманих результатів у наступних дослідженнях для загальної характеристики стану правового регулювання підготовки кадрів для галузей

сільськогосподарського виробництва та його подальшого вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Панов Н. И. Методологические аспекты формирования понятийного аппарата юридической науки // Известия высших учебных заведений: Правоведение. – 2006. – № 4. – С. 18–28.
2. Аграрне право України / За ред. В. М. Єрмоленка. – К., 2010. – 608 с.
3. Аграрне право України / За ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. – Х., 2003. – 240 с.
4. Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права. – К., 2012. – 415 с.
5. Уркевич В. Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин. – Х., 2007. – 496 с.
6. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 28 лютого – 1 березня 2014 р. – Херсон, 2014. – С. 108–109.
7. Статівка А. М. Організаційно-правові питання соціального розвитку села в Україні. – Х., 2007. – 208 с.
8. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 4–14.
9. Костюк В. Н. Теория эволюции и социально-экономические процессы. – М., 2004.
10. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: Юрид. науки. – К., 2010. – Вип. 85. – 118 с.
11. Махсма М. Особливості сучасного ринку праці в аграрному секторі України // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 59–68.
12. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД: Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 10–11 вересня 2010 р. – Луцьк, 2010. – С. 36–40.
13. Латинін М. А. Формування кадрової політики держави в аграрному секторі економіки України // Теорія та практика державного управління. – Х., 2006. – Вип. 1. – С. 208–216.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2015 р.

In the article on the basis of analysis of scientific sources the nature of relations of staff training for agricultural industry is studied. The author establishes the features and gives the definition of staffing of agricultural industry.

В статтє на основе анализа научных источников исследуется сущность отношений по подготовке кадров для сельскохозяйственного производства, определены признаки и сформулировано понятие «кадровое обеспечение сельскохозяйственного производства».

